

ELŻBIETA KACZMARSKA

Instytut Sławistyka Zachodniej i Południowej

Uniwersytet Warszawski

Warszawa

O dwóch czeskich jednostkach wyrażających negatywne stany emocjonalne i ich polskich ekwiwalentach. Analiza na materiale z korpusu paralelnego InterCorp

About two Czech verbs expressing negative emotional states and their Polish equivalents. An analysis based on the parallel corpus InterCorp

The analysis is focused on the Czech verbs *žárlit* ‘to be jealous’ and *závidět* ‘to envy’. The goal is to establish their closest equivalents in Polish. We use dictionary definitions to find the correct meaning of the analyzed verbs and link them with equivalents proposed by a traditional Czech-Polish dictionary. Equivalents automatically extracted from the corpus help us to find translations available in InterCorp. Although the results are consistent with the proposal of the bilingual dictionary, the number of equivalents found in InterCorp is larger. Then we follow a method worked out in our pilot studies, including automatic excerption of the given words with aligned segments from InterCorp. The segments are analysed manually. In each segment we check how the given word was translated and what kinds of collocations and arguments it has. The study was supposed to determine if valence requirements could influence the choice of an equivalent in Polish. Unfortunately, the number of occurrences is insufficient, so collocation profiling (using the Word Sketches tool) cannot be applied to analyse syntactic contexts. We conduct a corpus-based research instead. The data from InterCorp confirm our assumptions based on the dictionary definitions. The equivalent-searching algorithm, based on a syntactico-semantic analysis and described in last part of the paper, cannot be applied to the two verbs.

Wyrazy klucze: ekwiwalent, korpus równoległy, analiza corpus based

Key word: equivalent, parallel corpora, corpus based

0. Wprowadzenie. Celem tego artykułu jest próba ustalenia ekwiwalentów dwóch czeskich jednostek wyrażających emocje negatywne poprzez analizę struktury semantyczno-składniowej tych jednostek oraz ich polskich odpowiedników; szczegółowo opisane zostaną

czasowniki *závidět* i *žárlit* oraz ich polskie ekwiwalenty¹. Badanie przeprowadzone zostanie na materiale z korpusu równoległego InterCorp (Čermák i Rosen 2012) (Kaczmarska i Rosen 2014B) (Rosen i Vavřín 2014).

0.1. Wskazywanie trafnych ekwiwalentów często bywa wyzwaniem nie tylko w przypadku konfrontacji języków odległych geograficznie, kulturowo i dla siebie wzajemnie egzotycznych; nieoczekiwane trudności pojawiają się również na styku języków blisko spokrewnionych.² Niemożność oddania w języku docelowym dokładnie tego samego, co wyrażone jest w języku wyjściowym, wiąże się często z problemem dokładnego zrozumienia przekładanej jednostki³ (Kaczmarska i Rosen 2014A). Szczególnie problemowymi w tym kontekście jawią się czasowniki wyrażające różne stany psychiczne, które same w sobie mogą być źródłem niejasności i nieporozumień. Pisała o tym m.in. A. Wierzbicka, wspominając o relacji między przeżywaniem uczuć i mówieniem o nich (Wierzbicka 1971, 30):

Uczucie to jest coś, co się czuje – a nie coś, co się przeżywa w słowach. W słowach można zapisać myśli – nie można zapisać w słowach uczuć. Myśl jest czymś, co ma strukturę dającą się odtworzyć słowami. Uczucie z natury rzeczy jest pozbawione struktury, a więc niewyraźne.

Myśl zawarta w tym cytacie konotuje niemożliwość oddania w języku wyjściowym tego, co niewyraźne w języku docelowym. I to opracowanie nie ma na celu tego, co niemożliwe. W procesie ustalania odpowiednich ekwiwalentów czasowników oznaczających emocje, skoncentrujemy się na tym, co już zostało wyrażone, czyli na znaczeniu konkretnej jednostki. Zadanie to jest utrudnione, ponieważ analizowane czasowniki są wieloznaczne; często trudno ustalić, co w danym kontekście znaczą, w związku z tym skomplikowany jest ich przekład, podczas którego możemy stracić część znaczenia (Kaczmarska 2015B).

0.2. W poszukiwaniu trafnego ekwiwalentu mógłby pomóc słownik dwujęzyczny, jednak ze względu na swoje ograniczenia najczęściej nie podaje on odpowiedników wraz z przykładami użycia (Siatkowski i Basaj 2002). Większymi możliwościami teoretycznie dysponują słowniki i translatory elektroniczne oraz słowniki umieszczone w Internecie w postaci plików⁴, jednakże dla języków czeskiego i polskiego nie są one całkowicie

¹ Badanie to jest częścią większego projektu omawiającego sposoby ustalania ekwiwalentów czeskich jednostek wyrażających różne stany emocjonalne.

² Oczekiwanymi trudnościami można nazwać pojawienie się zjawiska „fałszywych przyjaciół” czy leksyki bezekwiwalentnej (Kaczmarska 2013).

³ Przekład jest procesem złożonym z kilku etapów, z których podstawowym wydaje się odkodowanie znaczenia jednostki w języku wyjściowym. Już ten etap może nastęrczać wiele trudności (Kaczmarska i Rosen 2015B).

⁴ Na przykład: *Czesko-polski słownik tematyczny dla uczniów i studentów* autorstwa Dariusza Sieczkowskiego i Aleny Wolfowej – <http://stodolni.org/wp-content/uploads/2013/09/slowniktematyczny.pdf>

wiarygodne. Na przykład w przypadku analizy jednostki *mít rád*, tłumaczonej na język polski jako *lubić* i *kochać* (Siatkowski i Basaj 2002), popularny portal Glosbe⁵ proponuje dwa odpowiedniki – *lubić* i *podobać się*, czyniąc ją tylko pozornie bardziej jednoznaczną, ponieważ obok ekwiwalentów przedstawia synonim – *milovat* (‘kochać’). Natomiast w zamieszczonych tam przykładach znajdujemy również takie ekwiwalenty jak: *być czułym na czyimś punkcie*, *kochać* i in. Translatory automatyczne obsługujące język polski i czeski również nie są na razie wiarygodnym źródłem ekwiwalentów. Działający na zasadzie tłumacza (a nazwany słownikiem) portal Tri-Lite⁶ tłumaczy *milovat* jako *miłość*, a *mít rád* jako *jak*. Podobnie funkcjonuje portal Etranslator⁷, który zarówno dla *milovat*, jak i *mít rád* proponuje ekwiwalent *miłość* (Kaczmarska 2015B). Także popularny Google Tłumacz nie jest dobrym źródłem ekwiwalentów tego typu jednostek.⁸

0.3. W badaniu tym chcielibyśmy ustalić, czy możliwe jest znalezienie trafnych ekwiwalentów dla analizowanych jednostek w oparciu o materiał ekscerpowany z korpusu równoległego. W centrum zainteresowania będą dwa czeskie czasowniki *závidět* i *žárlit*. Czasowniki te nie są synonimami, a jednak oba odnoszą się w języku polskim do pojęcia zazdrości.

Schemat analizy jest zbliżony do metody zastosowanej we wcześniejszych badaniach dotyczących czasowników wyrażających różne emocje pozytywne np. *toužit*, *mít rád*, *milovat* (Kaczmarska 2013) (Kaczmarska 2014) (Kaczmarska 2015B) (Kaczmarska i Rosen 2013) (Kaczmarska i Rosen 2014A) (Kaczmarska i Rosen 2015B) (Kaczmarska, Rosen i Hana i inni 2015) oraz odczucia neutralne np. *zdát se* (Kaczmarska 2012).⁹ Obejmuje on wygenerowanie słownika czesko-polskiego¹⁰, automatyczną ekscerpcję przykładów z czesko-polskiej części korpusu InterCorp oraz analizę manualną.

Słownik czesko-polski generujemy dzięki narzędziu Treq¹¹ dostępnemu na stronach Czeskiego Korpusu Narodowego (dalej – CNK):

⁵ Dostęp online: <https://pl.glosbe.com/cs/pl/>

⁶ Dostęp online: <http://www.cz-pl.tri-lite.pl/>

⁷ Dostęp online: <http://www.etranslator.ro/pl/czeski-polski-online-tlumacz.php>

⁸ Czeska fraza *Mám Tě rád*. jest przełożona na język polski jako *Kocham cię* (bez alternatywy *Lubię cię*.) – dostęp 25.05.2015.

⁹ W artykułach tych okazjonalnie pojawiały się też odniesienia do czasowników wyrażających emocje negatywne, np. *mrzet*, *být líto*.

¹⁰ Poprzednie badania poprzedzone były samodzielnym generowaniem słownika (Kaczmarska i Rosen 2013). Obecnie CNK oferuje usługę automatycznego generowania różnych słowników – dostęp: <http://treq.korpus.cz/>

¹¹ : <http://treq.korpus.cz/> - dostęp 26.05.2015

Obraz nr 1 – interfejs serwisu Treq.

Serwis Treq umożliwia wygenerowanie listy najczęstszych ekwiwalentów badanych czasowników. Należy jednak pamiętać, iż nie jest to idealny słownik, zawierający wyłącznie trafione ekwiwalenty. Ponieważ przy tej ilości danych narzędzie stosuje metodę automatyczną, wśród odpowiedników znaleźć się mogły sporadycznie nieekwiwalentne lub przypadkowe wyrazy, a nawet znaki interpunkcyjne (Kaczmarek i Rosen 2015B).

1. Analiza możliwości rozumienia i przekładu czasownika *závidět*. Tradycyjny słownik czesko-polski (Siatkowski i Basaj 2002, 999) podaje jedno znaczenie tego wyrazu: *zazdrościć komu czego*¹².

Odpowiednik zaproponowany przez słownik tradycyjny odpowiada pod względem wymagań składniowych czeskiej jednostce. Większą różnorodność ekwiwalentów przynosi korpusowe narzędzia Treq.

Najczęstsze polskie ekwiwalenty czasownika <i>závidět</i> na podstawie serwisu Treq	
<i>zazdrościć</i>	188
<i>zazdrość</i>	26
<i>pozazdrościć</i>	16
<i>zazdrosny</i>	7
<i>zawiść</i>	4
<i>darzyć</i>	1
<i>straszliwie</i>	1
<i>współzawodniczyć</i>	1
<i>zwyknąć</i>	1

Tabela 1. Najczęstsze polskie ekwiwalenty czasownika *závidět* na podstawie serwisu Treq.

¹² Ten polski czasownik jest też jednak jednym z ekwiwalentów czeskiej jednostki *žárlit* (Siatkowski i Basaj 2002, 1049). W trakcie analizy należy więc też ustalić, które znaczenia czasownika *zazdrościć* pokrywa *závidět*, a które *žárlit*.

Kilka z pojawiających się w tabeli odpowiedników nie odpowiada znaczeniu słowa *závidět*: mogły się tam znaleźć przez przypadek – w wyniku błędu wyrównywania (*zwyknąc*, *straszliwie*) lub są częścią zwrotu werbo-nominalnego odpowiadającego badanemu czasownikowi (*darzyć*). Wśród proponowanych ekwiwalentów znalazł się również czasownik *współzawodniczyć*, który możemy interpretować jako luźny synonim jednostki *závidět* w jednym z jej znaczeń. Znaczenia czasownika *závidět* oraz jego struktury składniowe możemy odnaleźć w słowniku literackiego języka czeskiego [dalej – SSJC (Havránek 1989)]¹³.

záviděti

- komu; komu co, koho, †čeho¹⁴
- pocit'ovat závist k někomu nepřát (komu co, koho)¹⁵
- *záviděti* boháčům, šťastným lidem; lidé si navzájem závidí; z. mladá dívka krásu, ženicha; mnozí mu té slávy záviděli; tu funkci ti nezávidím nechtěl bych ji¹⁶

Definicja i charakterystyka składniowa zamieszczona w SSJC (Havránek 1989) jest zgodna z opisem w słowniku walencyjnym języka czeskiego VALLEX¹⁷:

Obraz 2. Hasło słownika walencyjnego VALLEX¹⁸.

Definicje z obu słowników oraz z listy odpowiedników wygenerowanej z InterCorpu przybliżają nas do poznania znaczenia tego czasownika, a tym samym do potwierdzenia trafności ekwiwalentu ze słownika. Pełny obraz uzyskujemy dzięki przykładom wyekscerpowanym z InterCorpu¹⁹.

¹³ Tłumaczenia definicji i przykładów ze słownika – autorka artykułu. Dostęp 15.03.2015: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hhledat&heslo=z%C3%A1vid%C4%9Bti&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

¹⁴ komu? komu co / kogo (biernik), czego (przestarzała struktura dopełniaczowa)

¹⁵ czuć zawiść wobec kogoś, nie życzyć komu, co / kogo (biernik)

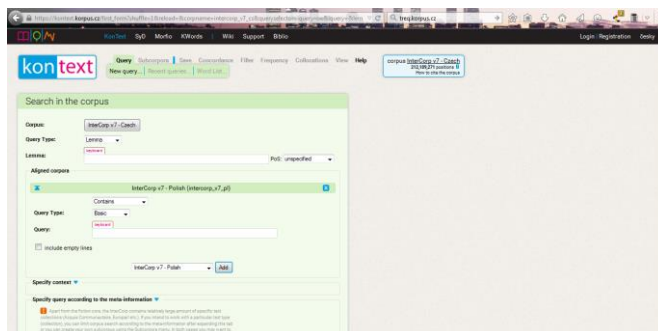
¹⁶ *záviděti* bogaczom, šťastným lidem; ludzie sobie nawzajem zazdroszczą; młodej dziewczynie urody, narzeczonego; wielu mu tej slawy zazdrości; tej funkcji ci nie zazdroszczę, nie chciałbym jej

¹⁷ Dostęp online: <http://ufal.mff.cuni.cz/vallex/2.6.3/data/html/generated/alphabet/index.html>

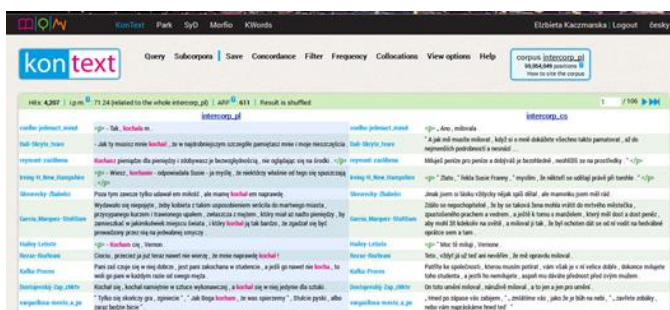
¹⁸ czuć zawiść, nie życzyć; zazdrościł jej wykształcenia / perspektywy / że jest mądra; zazdrości bardzo (dosł. zazdrości i nosa między oczami); zazdrości mu wszystkiego, co on ma; Jan i Maria zazdrościli sobie nawzajem.

¹⁹ Przykłady ekscerpowane były z czesko-polskiej części InterCorpu (wersja 8), z jądra (beletrystyka), oryginalny język źródła – czeski.

1.1. Analiza korpusowa czasownika *závidět*. Materiał do badań ekscerpujemy poprzez wyszukiwarkę KonText.²⁰

Obraz nr 3 – interfejs wyszukiwarki KonText.

Obraz nr 4 – interfejs wyszukiwarki KonText po wyszukaniu paralelnych konkordancji.

cz. Tu jejich zjevnou pohodu a bezstarostnost jim upřímně záviděl.²¹

pl. Szczerze im zazdrościł pogody ducha i beztróski. [Viewegh-UczestniciZajez]

cz. Agnes záviděla Paulovi, že žije, aniž si musí stále uvědomovat, že má tělo.

pl. Agnes zazdrościła Paulowi, że może żyć bez ciągłej świadomości własnego ciała.
[Kundera-Nesmrtelnost]

Wyszukany materiał eksportujemy do dokumentu Excel²², dzięki czemu możemy go dowolnie filtrować i sortować, a po dodaniu kolumn – także tagować. KonText wskazał 50

²⁰ Od kwietnia 2015 jest to jedyna wyszukiwarka obsługująca CNK.

²¹ Tekst podkreślony to przedmiot zazdrości – *zazdrościć kogo czego* (w przypadku czasownika *žárlit* będzie to fraza przyimkowa *na* + obiekt, podobnie jak *być zazdrośny o* + obiekt), natomiast tekst podkreślony podwójną linią oznacza obiekt – *powód zazdrości* wyrażony frazą zdaniową. Frazy pogrubione to obiekt, któremu się zazdrości – *zazdrościć komu*.

²² Wyszukiwarka Excel umożliwia eksport konkordancji do różnego typu plików (Kaczmarek i Rosen 2014B, 216).

poświadczeń leksemu *závidět*²³. Przy każdej konkordancji zaznaczyliśmy, jaki odpowiednik polski został wybrany. Po otagowaniu okazało się, iż w 90% przypadków w polskim tłumaczeniu występuje czasownik *zazdrościć* (ewentualnie wariant *pozazdrościć*).

Polskie odpowiedniki czasownika <i>závidět</i>	50
<i>zazdrościć</i>	45
<i>pozazdrościć</i>	3
<i>być zazdrosny</i>	1
inne	1

Tabela 2. Polskie odpowiedniki czasownika *závidět* na podstawie materiału z czesko-polskiej części korpusu InterCorp.

Jedynie tu poświadczenie z ekwiwalentem *zazdrosny*, przedstawia przykład z elipsą.

cz. (...) spokojen , že **mu** nemá co *závidět*...

pl. (...) zadowolony, że nie potrzebuje *być zazdrosny*... [Paral-VeletrhSplnenych]

Moglibyśmy więc uznać, iż optymalnym ekwiwalentem jest dla tej jednostki czasownik *zazdrościć*. Ten jednak jest wieloznaczny (Szymczak 1995, 916):

zazdrościć

- odczuwać zazdrość²⁴
- odczuwać żal z powodu tego, że komuś dobrze się powodzi, że ktoś coś ma, pragnąc tego dla siebie

Czasownik *závidět* realizuje jedno ze znaczeń jednostki *zazdrościć* (odczuwać żal z powodu tego, że komuś dobrze się powodzi, że ktoś coś ma, pragnąc tego dla siebie). Pokrywa też jedno ze znaczeń rzeczownika *zazdrość* (Szymczak 1995, 916):

zazdrość

- uczucie przykrości, żalu spowodowane czymś powodzeniem, szczęściem, stanem posiadania itp. i chęć posiadania tego samego

²³ Jest to bardzo mała liczba poświadczeń. Na jej podstawie nie jest możliwe przeprowadzenie żadnej głębszej analizy gramatycznej czy stylistycznej. Możemy jednak wysnuć wnioski co do znaczenia danego słowa i jego tłumaczenia na język polski.

²⁴ Zazdrość – 1) uczucie przykrości, żalu spowodowane czymś powodzeniem, szczęściem, stanem posiadania itp. i chęć posiadania tego samego; 2) uczucie niepokoju co do wierności osoby kochanej, podejrzliwość i dążenie do wyłączności w tym zakresie, chęć przeciwdziałania ewentualnemu naruszeniu tej wyłączności. (Szymczak 1995, 916)

- uczucie niepokoju co do wierności osoby kochanej, podejrzliwość i dążenie do wyłączności w tym zakresie, chęć przeciwdziałania ewentualnemu naruszeniu tej wyłączności

Odczytując znaczenie czasownika *zazdrościć*, zgodnie z wcześniej przytoczoną definicją, jako ‘odczuwać zazdrość’, możemy owo znaczenie rozszerzyć do postaci: ‘odczuwać uczucie przykrości, żalu spowodowane czymś powodzeniem, szczęściem, stanem posiadania itp. i chęć posiadania tego samego’.

cs. Tak jsem tu postával dál, doufal jsem nevěda v co a *záviděl jsem Vilému Habovi, jak lehce našel východisko z nouze.*

pl. Stałem więc nadal, ufając w szczęśliwy zbieg okoliczności i *zazdroszcząc Wilhelmowi Habie, że tak łatwo znalazł wyjście z trudnej sytuacji.* [Rezac-Rozhrani]

Zgadza się to również z definicją słownikową czasownika *závidět*.

2. Analiza możliwości rozumienia i przekładu czasownika *žárlit*. Drugą jednostką związaną z pojęciem zazdrości jest w języku czeskim wspomniany już czasownik *žárlit*. Analiza przebiega w ten sam sposób jak w przypadku poprzedniej jednostki.

Słownik czesko-polski (Siatkowski i Basaj 2002, 1049) podaje dwa znaczenia tego czasownika: *być zazdrośnym (o kogo, o co)* i *zazdrościć (komu)*. Serwis Treq dostarcza szerszą gamę ekwiwalentów:

Najczęstsze polskie ekwiwalenty czasownika <i>žárlit</i> na podstawie serwisu Treq	
<i>zazdrośny</i>	141
<i>zazdrość</i>	25
<i>zazdrościć</i>	14
<i>być</i>	2
<i>osilek</i>	1
<i>darzyć</i>	1
<i>owszem</i>	1
<i>rywalka</i>	1
<i>zawiść</i>	1

Tabela 3. Najczęstsze polskie ekwiwalenty czasownika *žárlit* na podstawie serwisu Treq.

Podobnie jak w sytuacji poprzedniego czasownika, również tutaj wśród oferowanych ekwiwalentów znajdują się jednostki przypadkowo związane (*być, osilek, darzyć, owszem*). Słowa *rywalka* i *zawiść* możemy traktować jako elementy struktur synonimicznych wobec

pojęcia ‘zazdrość’. Ekwiwalenty te warto porównać ze znaczeniem omawianego czasownika proponowanym przez słownik języka czeskiego (Havránek 1989)²⁵.

žárliti

- na koho, co; ~; †s kým²⁶; pocit'ovat nelibost, bolest, zlost vůči někomu milovanému, protože má rád někoho jiného; pocit'ovat nelibost, bolest, zlost vůči někomu, koho má ráda milovaná osoba²⁷
- (na koho); pocit'ovat řevnivost, nevraživost na někoho pro jeho úspěchy; nevražít, řevnit 1; (nač) nepřát, závidět (komu co)²⁸

Z tymi definicjami zgodny jest opis w słowniku VALLEX:

žárlit^{impf}, žárlivat^{iter}

PDT-Vallex:
žárlit

1 ≈ pocit'ovat nelibost / bolest / vztek / zlost k něčemu / na někoho; závidět

-frame: ACT₁^{obl} PAT₁^{obl}
 na+4,že,cont

-example: Davídek žárlil na svou mladší sestřičku; žárlil na jeho úspěchy; nežárlím na jeho novou přítelkyni; strašně žárlil, že nevyhrál místo tebe; žárlil, jak mu to jde

-diat: deagent0: Nesnáším, když se žárlí.

-rcp: ACT-PAT: žárlili na sebe

-class: mental action

Obraz 5. Hasło słownika walencyjnego VALLEX²⁹.

2.1. Analiza korpusowa czasownika *žárliti*. Za pomocą wyszukiwarki KonText odnajdujemy poświadczenia, które analizujemy i sortujemy pod względem polskich ekwiwalentów. Przykłady wyekscerpowane z InterCorpu i w tym przypadku są ilustracją zgromadzonych definicji słownikowych:

cz. Zdálo se mi, že na pani učitelku žárlí a přišlo mi jí líto.

pl. Wydawało mi się, że *jest o panią nauczycielkę zazdrosna*, i było mi jej trochę żal.

[Douskova-Hrdy_Budzes]

²⁵ Na podstawie definicji (dostęp online 15.03.2015):

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%BE%C3%A1rliti&sti=EMPTY&where=hesla&hs ubstr=no>

²⁶ na kogo, na co; z kim (przestarzała struktura narzędnikowa)

²⁷ czuć antypatię, ból, złość wobec kogoś ukochanego, ponieważ lubi kogoś innego; czuć antypatię, ból, złość wobec kogoś, kogo lubi ukochana osoba

²⁸ na kogo; czuć zawiść, wrogość wobec kogoś z powodu jego sukcesów; nienawidzić, zazdrościć komuś czegoś; nie życzyć komuś *czegoś*

²⁹ czuć antypatię / ból / wściekłość / złość z powodu czegoś / do kogoś / zazdrościć; Davídek był zazdrosny o swoją młodszą siostrzyczkę; był zazdrosny o jego sukcesy; nie jestem zazdrosna o jego nową przyjaciółkę; był strasznie zazdrosny, że nie wygrał zamiast ciebie; był zazdrosny o to, jak mu idzie; byli o siebie zazdrośni

cz. ...že nemusím na jejího muže žárlit...

pl. ...že nie muszę *być zazdrośny o jej męża*... [kundera-zert]

cz. Navíc *jsem žárlil na Alici*, že mě nechala jen tak rozbaleného, že si mě přestala všímat, nemazlila se se mnou, nýbrž s Edvínem...

pl. Ponadto *byłem zazdrośny o Alicję*, bo zostawiła mnie odwiniętego z pieluszek, bo przestała zwracać na mnie uwagę, pieściła się już nie ze mną, tylko z Edwinem... [Grusa-Dotaznik]

KonText wskazał 59 poświadczeń leksemu *žárlit*. Podobnie jak w poprzednim badaniu, również w tym przypadku zaznaczyliśmy, jaki odpowiednik polski został wybrany. Po otagowaniu okazało się, iż w niemal 78% przypadków w polskim tłumaczeniu występuje fraza *być zazdrośny*, wprowadzająca odmienną strukturę składniową.

Polskie odpowiedniki czasownika <i>žárlit</i>	59
<i>być zazdrośny</i>	46
<i>zazdrościć</i>	7
<i>zazdrość</i>	4
<i>zawiść</i>	1
błąd	1

Tabela 4. Polskie odpowiedniki czasownika *žárlit* na podstawie materiału z czesko-polskiej części korpusu InterCorp.

W wiązanych segmentach polskich występuje również czasownik *zazdrościć*. W przykładach tych jednak nie występuje najczęściej typowy obiekt zazdrości (wyrażony poprzez frazę nominalną w dopełniaczu), ale pewnego rodzaju powód zazdrości i jest wyrażony poprzez frazę zdaniową:

cz. Povídám, jako vždycky, von na mě žárlí, že jsem mladší než von.

pl. Powiadam, jak zawsze, on **mi zazdrości**, że jestem młodszy niż on [Hrabal-Prilis_hl_samot]

Czasownik *zazdrościć* (jako ekwiwalent *žárlit*) pojawia się też konstrukcjach eliptycznych:

cz. Právě proto, že už nechce *žárlit*, bere vážně a bez podezření jeho tvrzení!

pl. Właśnie dlatego, że nie chce już *zazdrościć*, przyjmuje jego słowa poważnie i bez podejrzeń! [Kundera-Valcik_na_rozl]

Również w przypadku czasownika *žárlit* możemy wskazać trafny ekwiwalent w języku polskim.

być zazdrosny

- pragnący tego, co ma ktoś inny, odczuwający żal, że komuś powodzi się lepiej niż jemu
- bojący się o swoje dobro, podejrzliwie strzegący swego; zwłaszcza: podejrzliwy wobec współmałżonka, osoby kochanej

Zjawiskiem związanym z ekwiwalencją jednostek *žárlit* i *być zazdrosnym* jest jednak trudność w identyfikacji obiektu / powodu w strukturze zdania. Problem ten został też poruszony w poście do poradni językowej³⁰:

Mój dylemat dotyczy wyrażania zazdrości... Jestem mężatką. Wyobraźmy sobie, że wokół mojego męża "kręci" się jakaś atrakcyjna kobieta. Mój mąż zwraca na nią uwagę, podchodzi, rozmawia... Ja, będąc oczywiście bardzo wściekłą, mówię: "Nie rób tego nigdy więcej, bo jestem..." No właśnie, jak się mówi: "Jestem o ciebie zazdrosna" czy "Jestem o nią zazdrosna"? Te dwa wyrażenia słyszy się często. Problem w tym, że odnoszą się one do tej samej sytuacji, takiej jak na przykład ta przeze mnie Panu przedstawiona.³¹

Problem ten występuje zarówno w języku polskim, jak i czeskim, co paradoksalnie może czynić ekwiwalencję między nimi jeszcze silniejszą. W niektórych przykładach na właściwe znaczenia naprowadza nas kontekst zdania:

cs. Máma byla Pažoutovi po celou dobu věrná, ale on na ni přesto neustále *žárlil* (...)

pl. Mama była Pażoutowi przez cały czas wierna, ale on mimo to *był o nią* nieustannie *zazdrosny* (...) [Viewegh-Roman_pro_zeny]

cs. Když se se Zuzanou brali, *žárlil na každého muže*, který ji oslovil.

³⁰ <http://sjp.pwn.pl/slowniki/zazdrosny.html> - dostęp online 15.03.2015 (pisownia oryginalna)

³¹ Odpowiedź (fragment): *Istotnie, jest tu pewna językowa nielogiczność, ponieważ w tych dwóch użyciach przymiotnik zazdrosny może być stosowany. W praktyce, gdy mówię, że jestem zazdrosny o żonę, odnoszę to do sytuacji "w ogóle", gdy zaś mówię (np. do żony), że jestem zazdrosny o jej kolegę, odnoszę to do jej relacji z konkretnym człowiekiem. Zazwyczaj wiemy, o co chodzi - ale rzeczywiście, tu nasz język nie sprawdza się za dobrze* (Jerzy Bralczyk, Uniwersytet Warszawski) – <http://sjp.pwn.pl/slowniki/jest-zazdrosny.html> (dostęp 15.03.2015).

pl. Gdy się pobierali, *był zazdrosny o każdego mężczyznę*, który się do niej odezwał.
[Viewegh-UcastniciZajez]

W niektórych zdaniach jednak znaczenie pozostaje zamazane i bez szerszego kontekstu nie jesteśmy w stanie poprawnie zrozumieć sytuację:

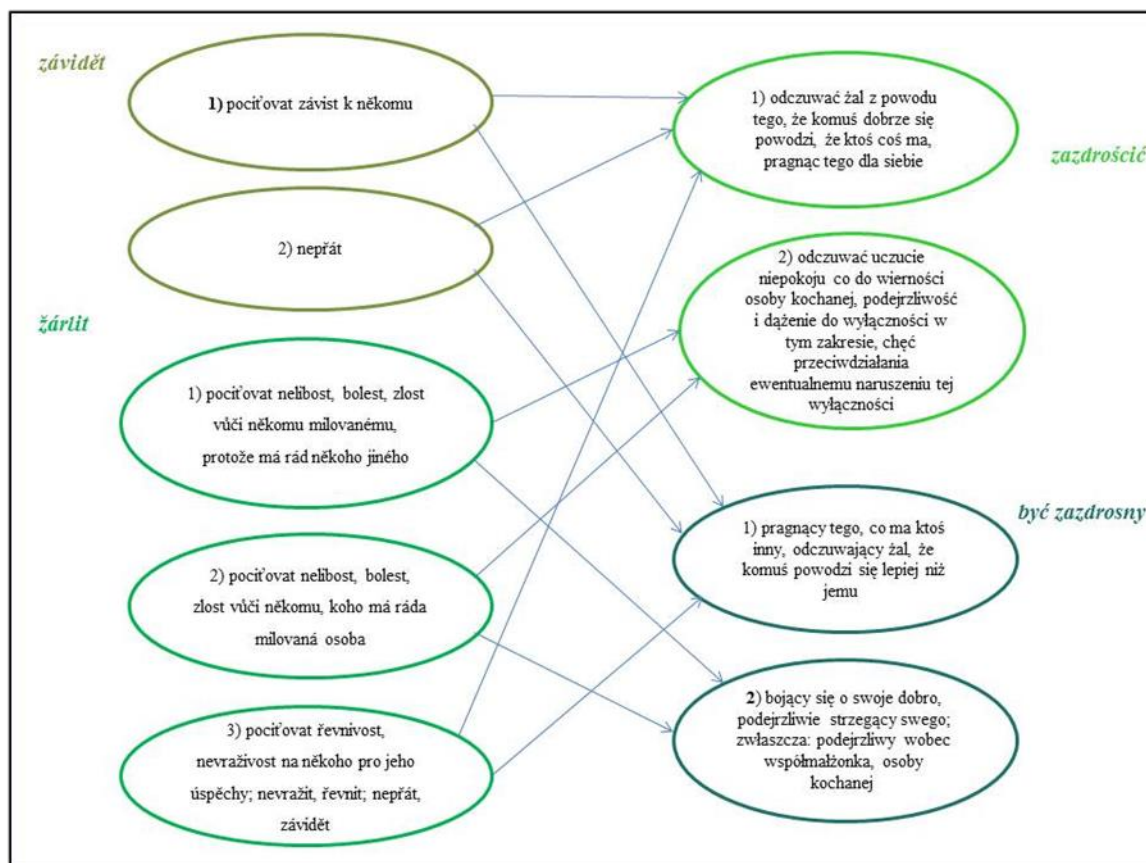
cs. Zdálo se mi, že *na pani učitelku žárli* a přišlo mi jí líto.

pl. Wydawało mi się, że *jest o panią nauczycielkę zazdrosna*, i było mi jej trochę żal.
[Douskova-Hrdy_Budzes]

3. Podsumowanie. Analiza przykładów wyekscerpowanych z InterCorpu i ich polskich odpowiedników pozwala na stworzenie sieci³² znaczeń. Schemat ten odzwierciedla tylko sposób rozumienia i przekładu czeskich jednostek na język polski (dlatego strzałki skierowane są tylko w jedną stronę). Wzięte pod uwagę zostały tylko cztery analizowane jednostki; zdajemy sobie jednak sprawę z tego, iż na kompleksowej mapie znaczeń powinny się znaleźć również takie potencjalne ekwiwalenty jak np. *zawiść*. Równoważności znaczeń zostały ustalone na podstawie manualnej analizy poświadczeń korpusowych.³³

³² Sieć powstała na podstawie definicji ze słowników jednojęzycznych: dostępnego online języka czeskiego – <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=z%C3%A1vid%C4%9Bti&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>
<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C5%BE%C3%A1rliti&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no> (dla czasowników *závidět* i *žárlit*) oraz w słowniku tradycyjnym (Szymczak 1995) dla jednostek *zazdrościć* i *być zazdrosnym*.

³³ Czeskie oryginały w przekładzie na język polski; w sumie 109 przykładów w języku czeskim i tyleż w języku polskim.

Obraz 6. Sieć powiązań znaczeń czeskich jednostek *závidět* i *žárlit* oraz polskich – *zazdrościć* i *być zazdrosny*.

Podczas analizy manualnej szczególną uwagę zwracają schematy frazy *zazdrosny* o + O (obiekt) pojawiające się jako odpowiednik wyłącznie frazy *žárlit* na + O. Ze znalezionych w korpusie 59 poświadczeń czasownika *žárlit*³⁴ 45 przekładanych jest jako *być zazdrosny*, przy czym tylko 12 realizowanych było poprzez pełny schemat *być zazdrosny* o + O; wśród nich 11 dotyczyło zazdrości, której obiektem była istota ludzka³⁵, a tylko w jednym przypadku obiekt był inny:

cs. Tereza přijala Karenina takového, jaký byl, nechtěla ho měnit ke svému obrazu, souhlasila předem s jeho psím světem, nechtěla mu ho brát, *nežárlila na jeho tajné spady*.

pl. Teresa przyjęła Karenina takiego, jakim był, nie chciała go zmieniać na swoje podobieństwo, z góry godziła się na jego psi świat, nie chciała mu go odbierać, nie *była zazdrosna o jego tajemne ścieżki*. [Kundera-Nesnesit_lehko]

³⁴ Teksty oryginalnie czeskie w przekładzie na język polski.

³⁵ 7 razy obiektem zazdrości była kobieta (přiznal se jí konečně doma, že na ni žárlil / przyznał się wreszcie w domu, że *był o nią zazdrosny*), 4 razy mężczyzna (nemusím na jejího muže žárlit / nie muszę być zazdrosny o jej *męża*).

Poświadczenia te są niestety zbyt znikome, by móc wyciągać na ich podstawie jakiegokolwiek wiążące wnioski. Gdybyśmy jednak mieli dużo większą liczbę poświadczeń, uciążliwą by się stała manualna analiza przykładów. Wówczas pomocne mogłoby się okazać wykorzystanie narzędzia WordSketches³⁶ w oparciu o materiał z korpusu równoległego InterCorp.³⁷ Badanie to ukazałoby, z jakimi obiektami (i w jaki sposób pod względem składniowym) łączą się omawiane jednostki. Jest to jednak kwestia przyszłości, ponieważ o ile możemy zastosować to narzędzie na materiale polskim z korpusu InterCorp, o tyle materiał czeski jesteśmy w stanie analizować tylko poprzez podkorpusy jednojęzyczne języka czeskiego; są one ogromne, a to sprawia, że wyniki są nieporównywalne. Por. ponad trzy tysiące wyszukanych i przeanalizowanych poświadczeń czasownika *závidět* w języku czeskim (Obraz 7) i jedynie ponad 200 wyszukanych i przeanalizowanych poświadczeń czasownika *zazdrościć* (Obraz 8)³⁸:

has_subj	3078	8.5	has_obj1	1445	79.6	has_obj2	1291	7.3	coord	610	3.4
vrstevník	13	4.46	havran	4	4.58	penze	6	2.47	pomlouvat	20	7.33
spolužačka Z	22	4.45	spolužačka	4	3.88	kolegyně	6	2.33	žárlit	15	6.71
spolužák 15			spolužák 13	132	3.39	úspěch 88	95	2.29	nenávidět	16	4.89
kubismus	4	4.05	bratr 15 kamarád 15 kolega 55 soused 30			postavení Z			žasnout	5	4.29
padesátník 5	9	4.01	spoluhráč 4			nos	Z	1.93	vyčítat	12	3.57
řřicárník 4			vrstevník	4	2.88	odvaha 5	10	1.54	obdivovat	27	3.54
fanyška	5	3.59	Angličan 5	80	2.79	našeni 5			přát 45	49	3.09
pěvkyně 6	10	3.56	Američan 7 Francouz 8 Ital 4 Japonec 4			popularita 4	8	1.34	toužit 4		
komik 4			Němec 13 Pražan 5 Rakušan 4 Slovák 10			sláva 4			hádat	4	2.77
soused 44	280	3.54	Cech 20			svět	97	0.81	tleskat	4	2.59
Američan 9 Francouz 4 chlap 15			kolegyně Z	15	2.54	rozhodování	5	0.8	litovat Z	12	1.71
čizinec 8 dívka 9			modelka 8			peníze	44	0.16	doufat 5		
holka 13 kamarád 18 kolega 100			Barcelona 6	10	2.41	oblečení	4	0.09	divit	4	1.56
mamanie 5 politik 28			Bank 4			prázdniny	6	0.03			
Pražák	4	3.38	vinař	5	2.26				post_přít	19	3.1
konkurent 15	27	2.88	důchodce 19	33	1.82				představa	8	0.16
konkurence 12			bezdomovec 4 chlap 4 cyklista 6								
profesionál 12	63	2.82	příták	11	1.77						
filmař 5 herec 14 hudebník 4											
hvězda 14 pilot 4											
spisovatel 5 výtvarník 5											
předchůdce	6	2.56									
anděl	8	2.43									
intelektuál 5	10	2.37									
celebrita 5											
Evropan 5	15	2.29									
Pražan 5 Rakušan 5											
kolegyně 6	11	2.26									
modelka 5											

Obraz 7. Łączliwość czasownika *závidět* wygenerowana przez WordSketch.

³⁶ “A word sketch is a one-page, automatic, corpus-derived summary of a word’s grammatical and collocational behavior” – <http://www.sketchengine.co.uk/documentation/wiki/Website/Features#Wordsketches> – dostęp 20.09.2014. Funkcja WordSketch w czeskim korpusie nie jest dostępna dla wszystkich użytkowników.

³⁷ Metoda ta bliska jest poniekąd analizie wymogów walencyjnych, która została wykorzystana podczas poszukiwania polskich ekwiwalentów dla innej czeskiej jednostki – *toužit* (Kaczmarska i Rosen 2013).

³⁸ Funkcja WordSketch generuje obrazy ze wszystkich tekstów w języku polskim. Do analizy manualnej wyszukiwaliśmy przykłady oryginalnie czeskie w przekładzie na język polski. Stąd różnica w liczbie przykładów.

zazdrościć lc_pl_ws freq = 236 (4.0 per million)

has_dat_obj	23	189.6	has_gen_obj	10	4.3
mueller	1	10.25	łajdactwo	1	9.83
krišter	1	9.87	szczęście	1	4.1
współbrat	1	9.83	styl	1	3.75
wilhelm	1	8.93	francja	1	2.98
hilda	2	8.43	prezydencja	1	1.61
włóczęga	1	7.87	rząd	1	1.07
watykan	1	7.31	pani	1	1.07
struan	1	6.91			
badacz	2	6.08	has_subj	5	5.8
pisarz	1		ludziska	1	11.09
europiejczyk	1	3.78	eliminacja	1	4.97
matka	2	2.72	kto	1	2.52
dziecko	1		kolega	1	2.1
pan	5	1.88	pani	1	1.07

has_adv	16	18.6	coord	1	1.3
beziinteresownie	1	9.91	zwracać	1	1.93
beznadziejnie	1	8.61			
wściekłe	2	7.49	has_inst_obj	1	3.1
rozpaczliwie	1		okoliczność	1	2.06
szczerze	4	6.3			
słusznie	1				
strasznie	1	5.98			
zwykle	7	3.95			
bardzo często dobrze wyraźnie	1				

Obraz 8. Łączliwość czasownika *zazdrościć* wygenerowana przez WordSketch.

Podobnie rzecz się ma z parą *žárlit* (Obraz 9) – ponad sześć tysięcy poświadczeń i *zazdrosny* (Obraz 10) – zaledwie 241 poświadczeń:

žárlit syn freq = 6493 (2.4 per million) Click on collocates in boldface to get multi word sketches.

post_prep	1379	10.7	coord	303	3.4
na	1322	0.26	zavidět	15	4.31
			odpoušřět	4	3.93
			nenávidět	4	2.91
			zuřit	4	2.82
			bit	6	2.2
			milovat	5	0.62
			hlídat	4	0.21

has_subj	1025	5.8
blážen	92	7.2
Krainová	5	6.15
emil	5	6.13
Alonso	5	4.26
koza	10	3.93
Pešek	4	3.51
chlap	16	2.5
máma 4 táta 5		
manžel	52	2.99
manželka 32 otec 9 partner 13 přítel 11 přítelkyně 2		
Emil	5	2.2
Anna	4	0.73

post_na	558	11.8
fanyňka	4	3.57
partnerka	6	2.75
popularita	44	2.36
sláva 4 úspěch 32		
přítelkyně	4	1.1
bratr 10 manžel 8 manželka 10		
slunce	7	0.65
kolega	11	0.15

Obraz 9. Łączliwość czasownika *žárlit* wygenerowana przez WordSketch.

zazdrosny ic_pl_ws freq = 241 (4.1 per million)

modifiers	40	2.3	post_prep	46	3.3	coord	4	2.4
interesant	2	10.0	o	43	2.87	sfrustrowany	1	10.14
czterdziestolatek	1	9.3	x o noun acc	26	189.9	zniecierpliwiony	1	8.98
prognostyk	1	9.25	sedlaczek	1	10.19	namiętny	1	7.89
szaleniak	3	9.07	margot	2	9.71	surowy	1	3.53
chciwość	1	7.79	rhoda	1	9.71	x o noun loc	1	3.3
kochanka	2	7.53	pirat	1	8.73	jop	1	12.42
chłopczyk	1	7.29	maris	1	8.23	x z noun gen	1	1.2
niewiasta	1	7.1	jean	1	7.2	powód	1	0.23
małżonka	1	6.38	prerogatywa	1	6.29			
kochanek	1	6.28	alicja	1	5.52			
potwór	1	5.99	dziewczyna	2	4.16			
małżonek	1	5.96	córka	1	4.06			
mąż	4	5.96	reklama	1	4.04			
hipoteza	1	5.88	ty	1	4.0			
babka	1	5.84	ktoś	2	3.9			
chłop	1	5.6	mężczyzna	2	3.37			
kot	1	5.22	bóg	1	3.08			
tom	1	5.13	myśl	1	2.08			
nienawiść	1	4.86	wszystko	1	0.48			
pisarz	1	4.65						
żona	1	3.45						
miłość	1	3.24						
bóg	1	3.07						
natura	1	2.85						
klient	1	2.72						

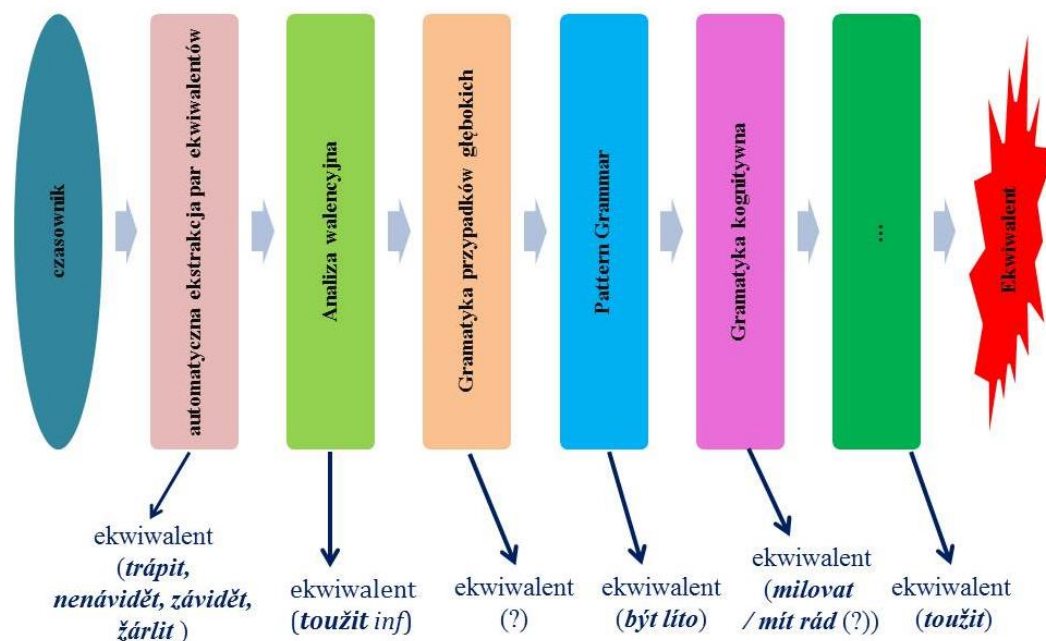
Obraz 10. Łączliwość czasownika *zazdrosny* wygenerowana przez WordSketch.

Większa liczba wiązanych segmentów pozwoliłaby na typowe badanie corpus driven (Hebal-Jeziarska 2008, 11-12), podczas którego na podstawie danych korpusowych moglibyśmy określić zależność znaczenia od schematu składniowego danej jednostki (Levin 1993) (Kaczmarska 2015A) (Kaczmarska, Rosen i Hana i inni 2015) i jeszcze dokładniej wskazać ekwiwalent dla konkretnego czasownika w danym kontekście. Dysponując tak małą liczbą poświadczeń, musieliśmy się w przypadku tych czasowników ograniczyć do badania typu corpus based (Hebal-Jeziarska 2008, 12), wykorzystującego korpus w celu zilustrowania założenia przyjętego wcześniej na podstawie definicji słownikowych.

4. Zakończenie. Ustalenie ekwiwalentów dla omawianych czeskich czasowników było częścią większego projektu, w ramach którego opracowywany jest algorytm ułatwiający wyszukiwanie odpowiedników czasowników wyrażających różne uczucia i emocje na podstawie danych z korpusu równoległego InterCorp (Kaczmarska 2015A)³⁹. Implementując metody różnych teorii językoznawczych (zob. Obraz 11), sprawdzamy zależność znaczenia

³⁹ Prace nad algorytmami ulepszającymi tłumaczenia maszynowe czy różnicującymi znaczenia jednostek wieloznacznych (np. WSD – Word Sense Disambiguation) są już na świecie prowadzone od dawna i znane także w odniesieniu do korpusów równoległych; w większości opierają się na olbrzymich danych uzyskanych z korpusów i bazują na różnych metodach matematycznych (w tym – statystycznych), np. Liang Tian i in. 2014; Młodzki i in. 2012; Liang Tian i in. 2010; Han i in. 2013; Kędzia i in. 2014. Opracowywane algorytmy wykorzystują też różne podejścia lingwistyczne; szerzej na ten temat – Han i in. 2013.

od charakterystyki składniowej (Levin 1993) i tym samym, na podstawie schematów składniowych, ustalamy najbliższy ekwiwalent (odnosząc się również do struktury składniowej potencjalnego odpowiednika).

Obraz 7: Schemat wypracowywanego algorytmu wspomagającego ustalenie ekwiwalentów.

Jak zostało to przedstawione, cały algorytm składa się z kilku etapów analizy. Czasownik poddawany takiemu badaniu nie musi przechodzić przez wszystkie etapy; optymalny ekwiwalent może być odnaleziony na każdym poziomie analizy.

4.1. Pierwszym krokiem jest automatyczna ekstrakcja par ekwiwalentów. Badania pilotażowe ukazały, iż wiele czasowników już na tym etapie odnajduje trafne ekwiwalenty; co ciekawe – są to na ogół czasowniki wyrażające negatywne odczucia (Kaczmarek 2013).

4.2. Drugim krokiem jest ustalenie wymagań walencyjnych. Zakładamy, iż zbieżność struktur składniowych i podobieństwo semantyczne obiektów łączących się z danymi czasownikami może być kluczem do wskazania ekwiwalentu na tym etapie. Niektóre z czasowników odnajdą trafne ekwiwalenty tylko dla niektórych swoich znaczeń. Tak się dzieje

w przypadku czasownika *toužit*.⁴⁰ Czasowniki, które nie odnalazły swoich ekwiwalentów na tym etapie przechodzą do następnego.

4.3. Trzecim krokiem, nieprzynoszącym jak do tej pory oczekiwanych rezultatów, jest identyfikowanie przypadków głębokich – roli, jakie pełnią elementy wiążące się z danym czasownikiem.⁴¹

4.4. Czwarty krok to wykorzystanie metod teorii Pattern Grammar (Ebeling i Ebeling 2013) (Hunston i Francis 2000). Ten etap ma w założeniu sprawdzić, czy istnieje zależność pomiędzy znaczeniem wyrazu a otoczeniem, w jakim występuje. Hunston i Francis twierdzą, że jeżeli jakieś słowo jest wieloznaczne, a jednocześnie pojawia się w kilku wzorcach, to każdy wzorec pojawi się z jednym z jego znaczeń częściej niż z pozostałymi, czyli dany wzorec wskaże najbardziej prawdopodobne znaczenie słowa. Sprawdziło się to m.in. w przypadku frazy *být lito*. Jeżeli jednostka *být lito* łączy się z dwoma frazami nominalnymi (w celowniku i dopełniaczu), wówczas taki jej wzorec odpowiada polskiemu ekwiwalentowi *zał*. Jeżeli natomiast *být lito* łączy się tylko z celownikową frazą nominalną (oraz ewentualnie z elementem *to*), wzorec ten odpowiada znaczeniu polskiej jednostki (*być*) *przykro* (Kaczmarska 2015A).

4.5. Kolejnym krokiem jest etap wykorzystania założeń gramatyki kognitywnej. Na tym poziomie próbujemy odkodować znaczenie słowa w kontekście konceptualizacji zjawiska nim nazwanego. W badaniach pilotażowych analizowaliśmy jednostki *mít rád* i *milovat*. O ile poradziliśmy sobie z czasownikiem *milovat*, o tyle identyfikacja znaczenia jednostki *mít rád* i jej przekład na polski wciąż pozostaje problematyczne. Metody kognitywne jednak bardzo trudno implementować do algorytmu, ponieważ przeprowadzane są w większości manualnie.⁴²

4.6. Ostatnie okienko to miejsce na rozwiązania przyszłościowe takie, jak np. wykorzystanie narzędzia WordSketch dla obu języków na tym samym korpusie, czy

⁴⁰ Na podstawie wyników analizy walencyjnej i łączliwości udało się nam ustalić, iż ekwiwalentem czasownika *toužit* łączącego się z bezokolicznikiem jest polski czasownik *pragnąć* łączący się również z bezokolicznikiem (Kaczmarska i Rosen 2013).

⁴¹ Etap ten nie zostanie jednak usunięty z finalnej wersji algorytmu. Badane przez nas jednostki (wyrażające różne emocje i uczucia) są jednolite pod względem łączliwości z argumentami o pewnych wartościach – zawsze znajdziemy tu przeżywającego, czy źródło i na ten podstawie nie dokonamy zróżnicowania znaczenia. Algorytm może być jednak wykorzystany w badaniu innych grup czasowników, gdzie rola semantyczna oryginału i ekwiwalentu może być istotna przy różnicowaniu znaczenia.

⁴² W przypadkach problemowych możemy odnieść się także do eksplikacji i naturalnego metajęzyka semantycznego (Wierzbicka 1980, 2001) lub skonstruować skalę intensywności właściwości wyrażanej przez dany czasownik (Mikołajczuk 1997, 1999; Bratman 1987).

zaawansowane badania stochastyczne. Wierzymy, że dzięki nim, na podstawie badania kontekstu i rozróżnienia łączliwości z różnymi obiektami, uda nam się dopasować ekwiwalenty do wszystkich znaczeń czasownika *toužit* (Kaczmarska, Rosen i Hana i inni 2015), a także wszystkich innych, które nie znajdą swoich ekwiwalentów na wcześniejszych poziomach algorytmu.

Bibliografia

- BRATMAN, Michael E. (1987): *Intentions, Plans, and Practical Reason*. – Massachusetts: Harvard University Press.
- ČERMÁK, František, ROSEN Alexandr (2012): The case of InterCorp, a multilingual parallel corpus. – *International Journal of Corpus Linguistics*, 411–427.
- EBELING, Jarle, EBELING, Signe Oksefjell (2013): *Patterns in contrast*. – John Benjamins Publishing Company.
- HAN, Aaron L.F., LU, Yi, WONG, Derek F., CHAO, Lidia S., HE, Liangye, XING, Junwen (2013): Quality Estimation for Machine Translation Using the Joint Method of Evaluation Criteria and Statistical Modeling. – [w:] *Proceedings of the Eighth Workshop on Statistical Machine Translation*, 365-372.
- HAVRÁNEK, Bohuslav, red. (1989): *Slovník spisovného jazyka českého. 2*. – Praha: Academia.
- HEBAL-JEZIERSKA, Milena (2008): *Wariantywność końcówek fleksyjnych rzeczowników męskich żywotnych w języku czeskim*. – Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- HUNSTON, Susan, FRANCIS, Gill (2000): *Pattern Grammar: A corpus-driven approach to the lexical grammar of English*. – John Benjamins Publishing Company.
- KACZMARSKA, Elżbieta (2012): Czeski czasownik „zdát se” w przekładzie na język polski (na podstawie badań z wykorzystaniem czesko-polskiego korpusu równoległego InterCorp) – *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej XLVII*, 247-261.
- KACZMARSKA, Elżbieta (2013): Czeskie czasowniki oznaczające stany psychiczne – sposoby ustalania polskich ekwiwalentów na podstawie korpusu równoległego InterCorp. – Konferencja: *Zbliżenia: językoznawstwo – translatoryka – literaturoznawstwo*. Konin.
- KACZMARSKA, Elżbieta (2014): Czy na pewno się (nie)rozumiemy? O problemach, uproszczeniach i stratach w przekładzie (na podstawie czesko-polskiej części korpusu

- równoległego InterCorp). – [w:] Michala BENEŠOVÁ, Renata RUSIN DYBALSKA i Lucie ZAKOPALOVÁ (red.): *Proměny polonistiky. Tradice a výzvy polonistických studií*. – Praha: KAROLINUM, 192-199.
- KACZMARSKA, Elżbieta (2015A): W poszukiwaniu znaczenia czasowników wyrażających stany psychiczne. Analiza czeskich czasowników i ich polskich ekwiwalentów – próba implementacji wybranych teorii lingwistycznych (walencja, gramatyka przypadków głębokich, Pattern Grammar, lingwistyka kognitywna). – *Prace Filologiczne* (in print).
- KACZMARSKA, Elżbieta (2015B): *Mít rád czy milovat? O české milosti po polsku*. – [w:] Krystyna WASZAKOWA i Marta FALKOWSKA. – Warszawa (in print).
- KACZMARSKA, Elżbieta, ROSEN, Alexandr (2013): Między znaczeniem leksykalnym a walencją – próba opracowania metody ekstrakcji ekwiwalentów na podstawie korpusu równoległego. – *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej XLVIII*, 103-121.
- KACZMARSKA, Elżbieta, ROSEN, Alexandr (2014A): Czego nie można wyrazić w języku polskim, czyli o leksykalnych w nim brakach. – *Polonica 34*, 53-66.
- KACZMARSKA, Elżbieta, ROSEN, Alexandr (2014B): Praktyczny przewodnik po korpusie równoległym InterCorp. – [w:] Milena HEBAL-JEZIERSKA (red.): *Praktyczny przewodnik po korpusach języków słowiańskich*. – Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 207-231.
- KACZMARSKA, Elżbieta, ROSEN, Alexandr (2015B): *Niedosłowności w dialogu czesko-polskim* (in print).
- KACZMARSKA, Elżbieta, ROSEN, Alexandr, HANA, Jirka, HLADKÁ, Barbora (2015): Syntactico-semantic analysis of arguments as a method for establishing equivalents of Czech and Polish verbs expressing mental states. – *Prace Filologiczne* (in print).
- KĘDZIA, Paweł, PIASECKI, Maciej, KOCON, Jan, INDYKA-PIASECKA, Agnieszka (2014): Distributionally Extended Network-Based Word Sense Disambiguation in Semantic Clustering of Polish Texts. – [w:] *IERI Procedia (International Conference on Future Information Engineering)* 10, 38-44. DOI: 10.1016/j.jeri.2014.09.073
- LEVIN, Beth (1993): *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*. – Chicago: University of Chicago Press.
- MIKOŁAJCZUK, Agnieszka (1999): *Gniew we współczesnym języku polskim. Analiza semantyczna*. – Warszawa: Wydawnictwo Energeia.

- MIKOŁAJCZUK, Agnieszka (1997): Pole semantyczne 'gniewu' w polszczyźnie (Analiza leksemów: gniew, oburzenie, złość, irytacja). – [w:] Renata GRZEGORCZYKOWA i Zofia ZARON (red.): *Semantyczna struktura słownictwa i wypowiedzi*. – Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 149-171.
- MŁODZKI, Rafał, KOPEĆ, Mateusz, PRZEPIÓRKOWSKI, Adam (2012): Word Sense Disambiguation in the National Corpus Of Polish. – *Prace Filologiczne LXIII*, 155-166.
- ROSEN, Alexandr, VAVŘÍN Martin (2014): *Korpus InterCorp – čeština, verze 7 z 19. 12. 2014*. – <http://www.korpus.cz>.
- SIATKOWSKI, Janusz, BASAJ, Mieczysław (2002): *Słownik czesko-polski*. – Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SZYMCZAK, Mieczysław, red. (1995): *Słownik języka polskiego*. – Warszawa: PWN.
- TIAN, Liang, WONG, Derek F., CHAO, Lidia S., OLIVEIRA, Francisco. (2014). A Relationship: Word Alignment, Phrase Table, and Translation Quality. – [w:] *The Scientific World Journal*. – Hindawi Publishing Corporation. Dostęp online: <http://dx.doi.org/10.1155/2014/438106>
- TIAN, Liang, WONG, Derek F., CHAO, Sam (2010): An Improvement of Translation Quality with Adding Key-Words in Parallel Corpus. – [w:] *Machine Learning and Cybernetics (ICMLC)* Vol. 3, 1273 – 1278. DOI: 10.1109/ICMLC.2010.5580888
- WIERZBICKA, Anna (1971): *Kocha – lubi – szanuje. Medytacje semantyczne*. – Warszawa: Wiedza Powszechna.
- WIERZBICKA, Anna (1980): *Lingua mentalis: The semantics of natural language*. – Sydney / New York: Academic Press.
- WIERZBICKA, Anna (2001): *What Did Jesus Mean? Explaining the Sermon on the Mount and the parables in simple and universal human concepts*. – New York: Oxford University Press.